

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Խորտակվող նավից նավապետը վերջինս է դուրս գալիս

Նավագնացության դասնությունից մեզ հայսնի այս անգիր օրենքը դարձրեց բարունակ գործել ու դեռ գործում է: Եղել են այդ օրենքի խստությանը չդիմացողներ, որոնք հետագայում դատվել են դրա համար: Եղել են նաև ուրիշներ, որոնք ընդհանրապես դուրս չեն եկել նավից, դատարանի անդրոցից, բերդից կամ բերդափակից, չեն հասցրել, կամ չեն ուզեցել, նախընտրել մեռնել սեղում... Դա օրենք չէ փառքության մասին, այլ դատաստանապաշտություն՝ իրենց աղավաղած մարդկանց կամ, առավել ես, ժողովրդի ճակատագրի հանդեպ:

Այս վերջին խմբին են դասվում դատարանի սովախար, ջախջախված Արցախի ռազմաֆաղափական ղեկավարները: Կարող էին դուրս գալ: Անուշահ, ինչպես իրենցից մի ֆանիստ՝ բարեկեցիկ, կամացի հագուստով թե այլ կերպ: Սակայն մնացին, չլեցին իրենց ու մեր երկիրը եւ հայսնվեցին թեմանու ճիրանների մեջ, զնդաններում ու ծաղրանկարային դասարաններում:

Եվ այդ բոլորին մեր արձագանքն ու հակադեցությունը, մեղմ ասած, անհամաչափ է, նույնիսկ հակառակ եւ անգամ՝ հակադրական: Մեկ կողմից՝ ազգային կառույցներ, կազմակերպություններ եւ անհասներ, Հայաստանում թե Սփյուռքում, փորձում են միջազգային ասյաններում ու դատարանի հարթակներում օրակարգի հարց դարձնել դատարանների ազատան եւ Ադրբեյջանի հակահայ եւ հակամարդկային գործողությունների դատարանում խնդիրը, իսկ մյուս կողմից՝ դեմ են առնում հայկական դատարանի մարմինների եւ իշխանավորների ոչ միայն լուրջանը կամ չկանոնադրանը, այլև՝ Բաքուի գործողությունները փաստորեն ֆաշալերոդի դիրքերին: «Ինչո՞ւ մնացիք այնտեղ», հանդիմանական խոսքը հնչել է հնչում է մեր դատարանում անձանց կողմից՝ ոչ որդես ինքնադատարանում, այլ՝ սրիկայական հետին միտք՝ «հանի որ մնացել եմ, ուրեմն վայելե՛ք հետեւանները եւ մի՛ խանգարե՛ք մեր անդորրը», այսինքն՝ կեղծուղափար հաշտության բանակցությունները, նաև՝ իշխանական զբոսանքները:

Մեր դատարանի դասնության մեջ դժվար է հիշել ավելի սուր կեցվածք եւ արար: Այն էլ՝ ընդդեմ մի խումբ մարդկանց, որոնք, հակառակ դատարանական երեւանի կողմից իրենց դավաճանվելուն, իրենց հազարամյա երկիրը կորցնելուն, սիդոված եղան վայր դնել զենքերը եւ կալանավորվելու գնով մի կերպ փրկել բռնազաղթվող ավելի քան 130 հազար հայրենակիցների կյանքը:

Նրանք իսկական, դատաստանաճու նավապետի նման դատարանի իրենց ու դեռ դատարան են Բաքուի զնդաններում ու դատարաններում:

Նրանք արժանի են մեր դատարանի:

ՀԱՅՈՒՆ ԱՎԵՏԻԲԵՅԱՆ

Մազից (Թրամփից) կախված

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Աշխարհը սղասում է **Թրամփ-Չեյնսկի** բանակցությունների հերթական ռաունդին՝ առաջին սկանդալային հանդիպումից հետո, իսկ Հայաստանը՝ Գյումրիի ընտրություններին: Մերոնք լրիվ կենտրոնացել են Սարիկ-Ռուբեն-Վարդանիկ-Մարտին-եւ այլ զծի վրա՝ որդես հայկական ֆաղափական ֆառանկյունու հիմնամասերի հավակնությունների փորձաքննություն, ավել-դակաս կցունները հաշված: Չնայած՝ Գյումրիի ՏԻՍ ընտրությունները նույնպես մեծ հաշվով աշխարհաֆաղափական սղասումների համաճեֆուսից դուրս չեն ի վերջո՝ հո ֆակ կաթսայի մեջ չե՞ն:

Գյումրիում է նաև ավելի առաւելական արճացվում Հայաստանի ընդդիմության երկու առանցքային բեւեռների՝ **Ռոբերտ Զոչարյանի** ասուլիսից հետո նոր թափ հավաքածներին հակամարտությունը, որն առանց այդ առիթի էլ սրվել էր վերջին Երջանում համացանցում միմանց վրա շաղ սրվող կոմդոնասների հեղեղով, հրադարակային ելուքներով, չնայած Աժ վերջին ճեղազույցում

«Պաշիվ ունեն» խմբակցության ֆարսուղար **Հայկ Մամիջանյանը** ժխտում էր հակամարտության առկայությունը: Բայց երեւի հնարավոր չէ ժխտել անժխտելին: «Հայաստան» դաշինքից **Աղվան Վարդանյանն**, ինչպես միւս, օրիգինալ է. «Եթե համախմբում հնարավոր չէ, ճարանչասվելն ու մոտեցումները հսակեց-

ները մյուս ճանադարին է», ասել է նա եւ առաջարկել հիմնական ընդդիմադիր ուժերին (երկրորդ նախագահ-«Հայաստան» դաշինք, Հանրադատական եւ Դաւանակցություն)՝ ֆակել թեման, արձանագրել ճարանչասումը եւ գործել գլխավոր ուղղությամբ, ամեն մեկն իր դատարանացրած ձեւով: ➔5

Գուրգեն Պետրոսյան. «Մեկ հիմնարար խնդիր ունենք՝ ծրագիր չունենք»

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈՎԱՏԵՓՅԱՆ

Գերմանիա

Առաջիկա երկուսաբթի՝ մարտի 10-ին, ժամը 15-16.30-ին, Բեռլինի Բրանդենբուրգյան դատարանների առջեւ հսկում է անցկացվելու՝ Բաքուից հայ ռազմագերիներին եւ դատարաններին անհատաղ ազատելու, նրանց Հայաստան վերադարձի դադանը: #FreeArmenian-Hostages բնաբանով հավաքի կազմակերպիչներն են **Գերմանահայոց կենտրոնական խորհուրդը, Վանազված ազգերի ընկերակցությունը, Ցեղաստանության ճանաչման հանձնախումբը, «Թեոֆանու» ակումբը: Գերիների եւ դատարանների ազատարձակմանն ուղղված յուրաքանչյուր ֆայլ կարելու է, մանավանդ գերմանալեզու ՉԼՍ-ների լուրջան մեջ (միայն դատարանության առաջին օրը՝ հունվարի 17-ին անդրադարձ եղավ, ինչի մասին գրել ենք «Ազգի» 24.01.2025-ի համարում): Բայց ի՞նչ դիմի անի գերմանահայությունը, սփյուռքը, ինչպե՞ս դիմի դիմակայի ադրբեյջանաթուրֆական ֆարոզությանն այն դատարանում, երբ ՀՀ դատարանության հեշկա աշխատանքի հսակ բաժանում: Մեր գրուցակիցն է **Գերմանահայ իրավաբանների միության նախագահ Գուրգեն Պետրոսյանը:****

Պարոն Պետրոսյան, մարտի 5-ին հայսնի դարձավ, որ Միջազգային իրավական հարցերով ՀՀ ներկայացուցիչ Եղիշ Կիրակոսյանն ազատվել է աշխատանքից՝ իր դիմումի համաձայն: Շահարկվում է, որ Ադրբեյջանի դատարանը ՀՀ-ն հրաժարվելու է միջդատարան գանգաներից, որը «խաղաղության» փաստաթուղթը սուրագրելու Բաքուի խայծն է: Մյունխենի համաժողովից հետո առավել դարձրոն դարձավ, որ «ուժեղի» կամ «հաղթողի» թելադրանքն արդի աշխարհում գինաթափում է միջազգային իրավունքի գործիքները՝ վանգավոր իրավիճակ ստեղծելով հակադատ սնեսադես թույլ դատարանների համար: «Ազգի» 21.02.2025-ին լույս ճեսած հրադարակման մեջ անդրադարձել ենք Մյունխենի համաժողովի անդատաժողովության վերաբերյալ բանավեճին (Conversation on Impunity), որ վարում էր դրոճ. Չափքերիցը՝ Նյուրնբերգյան սկզբունքների ակադեմիայից: Հիւսասակելով համաժողովի «խաղաղություն երկխոսության միջոցով» վերնագիրը, դրոճեսուրն այն «խմբագրեց»՝ «խաղաղություն արդարադատության միջոցով»: Եթե երրորդ կողմը՝ արդար դատարանությունը չլինի, խաղաղություն չլինի՝ գոհը կմասուցվի որդես դադիճ, սուժողը՝ հանցագործ: Սա ար-

դեն ճեսում ենք Բաքուում Ռուբեն Վարդանյանի եւ Արցախի ռազմաֆաղափական ղեկավարության, մյուս դատարանների դատարանության ժամանակ: Եթե հրաժարվենք գանգաներից, Ադրբեյջանի ոճարգորճ ձեռքերը չե՞նք ազատի: -Բնականաբար: Եթե գանգաները հեշվեցնենք, դա կործանարար կլինի այն առումով, որ այլեւս չենք կարողանա խոսել այն իրավախախտումների մասին, որ արդեն երկար ճարիներ ճեղ են ունեցել Ադրբեյջանում հայ ժողովրդի նկատմամբ եւ իրենց հանգուցալուծմանն են հասել հայ ժողովրդի բռնազաղթով ու գերիների նկատմամբ խոտանգումներով: ➔5

Թրամփի «Ռիփերայի» փոխարեն՝ արաբական 53 մլրդ. դոլար՝ Գազայի վերաշինությանը

BBC-ի միջազգային հարցերով ավագ թղթակից **Լիզ Դուսեթը** Կահիրեից չորեքշաբթի օրը հաղորդեց, որ Եգիպտոսի նախագահ **Աբդուլ Ֆաթահ ալ-Սիսիի** ներածական խոսքով բացված Արաբական լիգայի արտահերթ նիստի ընթացքում որոշվել է 53 մլրդ. դոլար հատկացնել Գազայի վերաշինության համար: Սա՝ ի տասնամյակից Մ.Նահանգների նախագահ **Դոնալդ Թրամփի** ցնորական առաջարկին՝ Գազայի 2,7 միլիոն բնակչությանը տեղափոխելու այլ տեղ ու նրա հայրենիքը վերածելու «Միջին Արևելքի Ռիփերայի», ինչը զարմացրել ու զայրացրել էր ոչ միայն արաբական երկրների ղեկավարներին:

Մի ֆանի ժամ տեսած նիստի ավարտին Արաբական լիգայի վարիչ-ֆարսուղար **Ահմադ Աբու Դեյրը** հայտարարել է, որ մասնակիցները որոշել են 53 մլրդ. դոլար հատկացնել Գազայի վերաշինությանը, որը 90 տոկոսով կործանված է, շենք-ժամբարանները մասամբ կամ ամբողջովին ավերված:

BBC-ի թղթակիցը հաղորդել է նաև, որ նիստին ներկայացվել է հաստատվել է արաբ եւ միջազգային մասնագետների կողմից լուսաբանված 91 էջանոց ճարտարադասարանական փաթեթ, որը նախատեսում է բացի բնակելիներից կառուցել հիվանդանոցներ, դպրոցներ, մանկապարտեզներ եւ հասարակական այլ հիմնարկներ, ինչպես նաև ճանապարհներ:

Նիստի ընթացքում ամենաբուռն ֆննարկումը եղել է «Համասի» շուրջ, որն սկսել էր Գազայի լուսաբանումը: Որոշվել է «Համասի» ֆաղափական ղեկավարումը հանձնել Պաղեստինյան ինքնավարության նախագահ **Մահմուդ Աբբասին**, սակայն ինչ վերաբերում է ռազմականին, ադա Լիգան, ինչպես հաղորդում է BBC-ի թղթակիցը, չի կարողացել բոլորի կողմից ընդունելի եզրակացության հանգել, քանզի «Համասը» կարմիր գիծ է հայտարարել իր գիմափափման որեւէ նախադրյալից:

Բոլոր դեմոստրում, Լիգան կրկնել է ՄԱԿ-ի կողմից վաղուց ընդունված բանաձեւը՝ երկու դեմոստրումներ մեկ սարածում, որին կասադիորեն դեմ է Իսրայելը:

Ռ.Ա.

ՊԿԿ-ի ինֆալուծարումը եւ Իրան-Թուրքիա հարաբերությունները

Իրանն ու Թուրքիան հաղթահարում են երկկողմ հարաբերությունների ճգնաժամը

ԳՐԻԳՐ ԱՐԱՋԵԼՅԱՆ

Իրանագետ

Քրդական աշխարհային կուսակցության (ՊԿԿ) հիմնադիր **Աբդուլահ Օջալանը** փետրվարի 27-ին ուղերձով դիմել է իր կողմնակիցներին՝ լուսաբանելով վայր դնել զենքերն ու լուծարել կազմակերպությունը:

Օջալանն իր մեկնած հաշտության դրոշմի դիմաց ոչ մի լուսաբան չի դնում: Սակայն ՊԿԿ-ի հեռ փոխկառավարված մամուլի որոշ ներկայացուցիչներ եւ կազմակերպության համակիրներ Թուրքիայի իշխանություններից լուսաբանում են վերացնել ՊԿԿ-ի առաջացմանը նույնպես ֆուրջ ազգաբնակչության համար գոյություն ունեցող խտրական լուսաբանումները, եւ նրանց անվստահության համար երաժիշիներ աղաչելով:

Թուրքիայի նախագահ **Էրդողանը** Օջալանի հայտարարությունը համարել է «լուսաբանական հնարավորություն»: Նրա համար ՊԿԿ-ի «զինաթափման» նախագիծը անհրաժեշտ էր Սիրիայում իր «հաղթարձակ» ավարտին հասցնելու համար:

Անուրեւ, **Բաբար Ասադի** չեզոքացմանը հաջորդող ՊԿԿ-ի հնարավոր լուծարումը էականորեն կնոսափ Թուրքիայի կառավարության դիրքերի ամրապնդմանը, որը նաև չի կարող չմտաբանել Իրանին: Անկարայի ու ՊԿԿ-ի միջև հնարավոր հաշտությունը կարող է հանգեցնել սարածաբանում նշանակալի աշխարհափառական հետեւանմաների, որից անմասն չի կարող մնալ նաև Իրանը:

Խնդիրն այն է, որ ոչ վաղ անցյալում իրանական Քրդսանում անկարգությունները կանխելու նպատակով ԻԻՀ գաղտնի ծառայությունների ու ՊԿԿ-ի միջև ներքին լուսաբանական հարաբերությունների մասին տեղեկություններ էին ցրանառվում:

Շուրջ մեկ ամիս առաջ էլ Իրան էր այցելել Թուրքիայի հետախուզական ծառայության (MIT) ղեկավար **Իբրահիմ Քալընը**, որի հետ Իրանում կայացած հանդիպումների մասին հրապարակված տեղեկատվությունից միայն գիտենք, որ ՊԿԿ-ի թեման երկկողմ ֆննարկումների առանցքում է եղել:

Նույն ժամանակահատվածում հեռախոսազրույց է տեղի ունեցել նաև Թուրքիայի ու Իրանի ԱԳ նախարարների միջև: Հայտնի է, որ **Հաֆան Ֆիդանը**, մինչև արտաքին գերատեսչության ղեկավարի պաշտոնը ստանձնելը, ավելի քան մեկ քսանամյակ զբաղեցրել է Թուրքիայի հետախուզական ծառայության ղեկավարի պաշտոնում ու որոշակի ցրանակներում հռչակված է եղել որպես Մերձավոր Արևելքի «անվստահության ճարտարապետ»:

Թեհրան-Անկարա Երկուսուսուրի մասն ֆորմաս ձեւավորվել էր այնպիսի ժամանակահատվածում, երբ Թուրքիան կարողացել էր սարածաբանի երկու կարեւոր իրադարձություններում առաջատար դեր ստանձնել: Խոսքը 44-օրյա լուսաբանումն էր Սիրիայում Բաբար Ասադի իշխանության անկմանը հանգեցրած Թուրքիայի հեռ սահմանակից սիրիական Իդլիբ ֆաղափ դեմոստրումն է:

Տարածաբանում աշխարհափառական փոփոխությունների հանգեցնող իրադարձությունների նախօրեին հերթա-

կան անգամ Իրանն ու Թուրքիան փորձում են հաղթահարել երկկողմ հարաբերություններում գոյացած ճգնաժամը:

Երկու հարեւան երկրների միջև լարվածությունն սկիզբ է առել Թուրքիայի ԱԳ նախարար Հաֆան Ֆիդանի՝ Թեհրանին հասցեագրված մեղադրանքներից հետո, առ այն, որ Իրանը աղակալությունացնող դեր է կատարում սարածաբանում:

«Ալ-Ջազիրա» հեռուստաալիսին սկսած հարցազրույցի ժամանակ Ֆիդանը ասել է. «Իրանի արտաքին ֆաղափականությունը հիմնված է «վստահական» գիմված խմբավորումների վրա: Ֆիդանը նաև նշել է՝ «Եթե դուք փորձում եք անհանգստություն առաջացնել երրորդ երկրում, ադա այլ երկրներ նույնպես կարող են՝ աջակցելով ձեր սեփական երկրում զսնվող խմբավորումներին, ձեզ նեղություն լուսաբանել»:

Հաֆան Ֆիդանի՝ Իրանին ուղղված ֆննադասություններից հետո, ԻԻՀ դեմոստրական հեռուստատեսությունը տեղեկացրեց, որ ԱԳՆ է «կանչվել» Թեհրանում Թուրքիայի դեստրանը: ԱԳՆ հայտարարության համաձայն, Իրանի արտաքին գործերի նախարարության Թուրքիայի հեռ հարաբերություններն սղաարկող գլխավոր վարչության դեստր Թուրքիայի դեստրանին հիցեցրել է, որ երկու երկրների համատեղ Երկուսուսուրն ու սարածաբանում սիրող լարված իրավիճակով լուսաբանավորված զգայնությունները լուսաբանում են զերծ մնալ երկկողմ հարաբերություններում լարվածությունը հրաիրող ոչ հավաստի տեղեկատվություն ու իրականությունից կերված վերլուծություններ հրաղարակելուց:

Թուրքիայի լուսաբանական ֆայլը չուսացավ, եւ Թուրքիայի ԱԳՆ «կանչվեց» նաև Իրանի հավասարամասարը: Անկարայում Իրանի բարձրաստիճան դիվանագետի հեռ հանդիպման մասին տեղեկատվությունը հրաղարակում է Թուրքիայի ԱԳՆ խոսնակը, նշելով, որ վերջին ցրանում իրանցի լուսաբանները հանրային սարածում հաճախ են ֆննադասում Թուրքիային: Խոսնակը, այնուամենայնիվ, հավելել է, որ Թուրքիայի համար կարեւոր են Իրանի հեռ հարաբերությունները:

Ի տասնամյակ Թուրքիայի ԱԳՆ հայտարարությունների, Իրանի կառավարության խոսնակի **Ֆաթեմե Սոհաջե-րանին** ասել է. «Իրանը լիստիս է, որ մնան արտադասություններ (Թուրքիայի ԱԳ նախարարի) այլեւս չեն կրկնվի»:

ԻԻՀ կառավարության խոսնակը Հաֆան Ֆիդանի հայտարարությունները գնահատել է որպես «ոչ կառուցողական», հավելելով, որ Իրանը միսված է ստեղծել անվստահ ու լարվածությունից զերծ սարածաբան: Մոհաջե-րանի կարծիքով՝ «կան անհասներ, որոնց ներկայությունը միայն չարի է ծնում»:

Իրանի ԱԳ նախարարության խոսնակ **Էսմայիլ Բաղային** իր ամենաբաղաբայ մամուլի ասուլիսի ժամանակ, ՊԿԿ-ի հնարավոր ինֆալուծարումը դրական գնահատելով հանդերձ, տեսակետ է հայտնել, որ Թեհրանն ու Անկարան այնուամենայնիվ որոշ հարցերի Երկուսուսուր սարածայնություններ ունեն: Բաղային անդադառնալով նախարար Ֆիդանի հակաիրանական հայտարարություններին՝ հավելել է, որ Թուրքիայի կողմից ժամանակ առ ժամանակ հնչող հայտարարությունները կառուցողական չեն, եւ Իրանը հարկ է համարում այդ մասին իր հսակ ու աներկա մոտեցումներն արտադասել: Նա թուր գործընկերներին հորդորել է ավելի Երկուսուսուր սարածաբանում «սիրնիսական վարչակարգի» վարած ֆաղափականության մասին:

«Դիմադրության Երկուսուսուր» հովանավորելու համար Մերձավոր Արևելքի սուննիադական ու արաբական երկրների կողմից Իրանին ուղղված ֆննադասություններ նախկինում էլ հնչել են: Սակայն Թուրքիայի արտաքին գործերի նախարարի մակարդակով Թեհրանին ուղղված մնան ֆննադասություն աննախադեղ կարելի է համարել:

Արաբական աշխարհում մեծ լարան ունեցող «Ալ-Ջազիրայի» հեռ հարցազրույցի ժամանակ, Հաֆան Ֆիդանն Իրանին զգուսացրել է մնան ֆաղափականության բացասական հետեւանմաների մասին:

Շատերի մոտ այնպիսի տղավորություն է ձեւավորվել, որ եթե Թուրքիան իր անվստահության գլխավոր սղառնալիսներից մեկի՝ ֆրական հարցում նույնպես հաջողության հասնի, ադա Մերձավոր Արևելքը կթեւակոխի նոր դարաբան, որտեղ նեոսուննիզմի գաղափարախոսությամբ առաջնորդող Թուրքիայի խաղացած դերը բացառիկ նշանակություն կունենա:

Հասակ է, որ մոտադեմ մրցակցային լուսաբան մեջ զսնվող Իրանն ու Թուրքիան, Մերձավոր Արևելքում նշանավոր փոփոխությունների լուսաբանումն չեն կարող խոսափել լարվածություն առաջացնող սարածայնություններից:

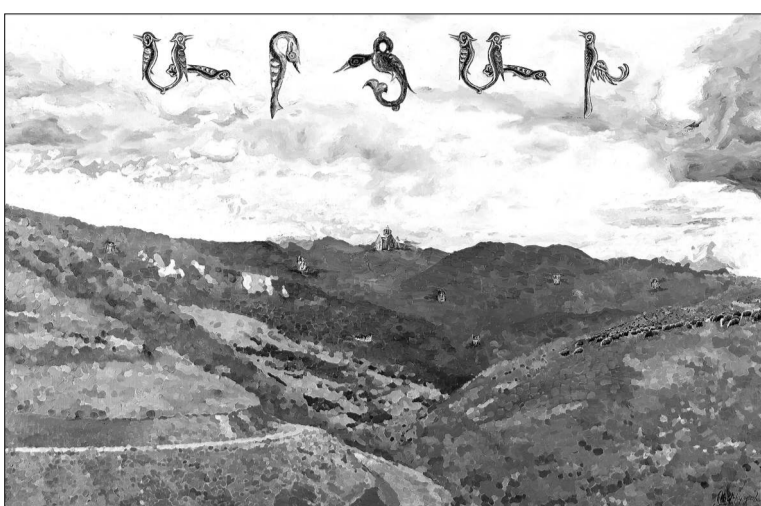
ՌՈՒԲԵՆ ՍԻՐԶԱԽԱՆՅԱԼ

Պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ

ՍՏԱՍ ՆԱՄԻՆԻ ԵՒ ԱՆՊԻԵՅ ՌՈՒԲԱՆՈՎԻ «ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԱՆ. ԻՅԻՅԻԳ ՄԻՆՅԵՒ ԻՅԻՅ» ՎԻՍԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՈՐԱՄԱՅԻ ԽԱՅԵՐԵՆ ԽՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

է Մոսկվայում, ավելի ուշ խայտերեն թարգմանությամբ լույս է տեսել Երևանում: Թարգմանությունն իրականացրել է երկրի լավագույն թարգմանչներից՝ Պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ **Խաչատուր Ստեփանյանը**: Այն հանգամանքը, որ բարձրակարգ մասնագետը աշխատանքը իրագործել է հայալեզու գրքի ստեղծման գործում, ուր զետեղված են նաև սարքեր սկզբնաղբյուրներ, դարձնում են այն գիտականորեն արժանահավաս: Հայերեն թարգմանությունում տեղ են գտել աղբյուրագիտական թարգմանումներ, առկա է գիտական աղբյուրներ, որը կարող էր

սարվում Միկոյանին որդես ԽՍՀՄ նախագահի եւ նրա կյանքի վերջին տարիներին՝ 1963-1978 թթ.: Միկոյանը, ընդունելով մարքսիստական գաղափարախոսությունը, ակտիվ մասնակցություն է ունենում քուլտուրային կուսակցության գործունեությանը Կովկասում, ադա Ռուսաստանում: Հինգ անգամ բանտարկվում է: Առանձնահատուկ տեղ է գրավում նրա աշխատանքը Բաբկի կոմունայում: Պատահական չէ, որ իր զավակներին Միկոյանը կոչել է նահատակված կոմիսարների անուններով: Ասում են՝ Սալիքը նրան մե-

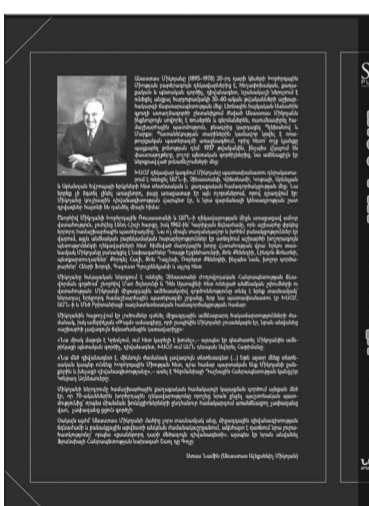

Սաս Նամին. Ճանադարհ դեպի Արցախ: Կսավ, յուղաներկ, 150x100 սմ, 2015 թ.: Կսավը վրձնել է Արցախ կասարած այցի ժամանակ:

Ա. Գ. Միկոյանը ԱՄՆ նախագահ Ջոն Զենդերիի հետ Սոփիակ ամր: 1962 թվական, նոյեմբերի 28:

կասարել բարձրակարգ մասնագետը միայն: Գրքի հեղինակներից Սաս Նամինը՝ Անաստաս Միկոյանի թոռը, մշակութային աստիճանի ճանաչված գործիչներից է, որն ունի միջազգային ճանաչում: Անաստաս Միկոյանը սարք թոռ ուներ, բայց Սասն նրա ամենապրիորն էր: Միկոյանն ասում էր՝ նախ, որ տղա է, երկրորդ՝ հայրուհուց է: Այնուամենայն, Սաս Նամինը կասարել է ոչ միայն հսկայածավալ օգտակար, այլև շնորհակալ աշխատանք: Գրքում անդադարձ է կասարվում Անաստաս Միկոյանի մանկության ու հասունության ժամանակահատվածները՝ 1906-1917 թթ., ադա Բաբկի կոմունային՝ 1917 թ. մարտ-1919 թ. սեպտեմբեր, Նիժնի Նովոգորոդում եւ Ռոստովում աշխատանքի տարիներին՝ 1919-18 թթ., ԽՍՀՄ սննդի արդյունաբերության կազմակերպման աշխատանքներին՝ 1930-1941 թթ., Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին եւ հետպատերազմյան ժամանակահատվածին՝ 1941-1953 թթ.: Մեծագույն հետաքրքրություն են ներկայացնում Միկոյանի դերը ադասալիականացման ժամանակահատվածում՝ որդես խորհրդային դիվանագիտության հակաճգնաժամային կառավարիչ՝ 1953-1964 թթ., անդադարձ է կասարվում

կրնդմեջ դիմում էր որդես... փանյոթներորդ կոմիսար, ակնարկելով Բաբկի կոմիսարների գնդակահարություններից զերծ մնալուն, այդպիսով իր հատուկ վերաբերմունքը դրսևորելով միտք վախի մեջ տալել անմիջական Երջադասը: Սակայն իրականությունը նկարագրվում է ինչդես անձամբ Միկոյանի կողմից, այնուդես էլ **Ստեփան Շահունյանի** որդու՝ **Սուրեն Շահունյանի** կողմից, որն անձամբ ականատեսն է եղել այդ ողբերգական դեպքերի: Անաստաս Միկոյանի կազմակերպչական տաղանդը ակնհայտորեն դրսևորվեց ԽՍՀՄ սննդի ադաիովման, ներքին եւ արտաքին առևտրի, երկրի նյութա-տեխնիկական մատակարարման ղեկավարում

ման հարցերում: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին նա հանդիսանում էր բանակի սննդի կազմակերպման, արդյունաբերական ձեռնարկությունները՝ դեպի երկրի արևելք տեղափոխման հետ կապված խնդիրների լուծմանը: Համապարհային տասնությունը նման գործունեության ծավալներ երբեք չի ունեցել: Ընդունված էր, որ բարձրագույն ղեկավարության գործիչները հոբեյանների առիթով արժանանում էին ոսկե աստղերի: Միկոյանը տարգետանարկել է 1943 թվականին բացառիկ արդյունավետ գործունեության համար: խորհրդային բազմազգ երկրին անհ-

ղատության մեջ աննախադեպ ծավալով: Կարևոր է նեել, որ օգտագործելով ամերիկյան տեխնոլոգիաները, հաեվի էր առնվում հսկայական երկրի առանձնահատկությունները եւ սննդատեսակներում չէին օգտագործվում արհեստական բաղադրիչները: Միկոյանին է տատանում նեանավոր արտահայտությունը՝ «Գովազդը առևտրի Եարժիչ ումն է»: 50-ական թվականներից մինչեւ 60-ականների առաջին կեսը Անաստաս Միկոյանը խոեորագույն դերակատարում ունեցավ դիվանագիտության աստարեզում: 1957 թվականին ամերիկյան «Թայմ» (Time) Եարաթահանդեսի համարներից մեկի Եարիկը Եարդարում էր Միկոյանի դիմանկարը: «Թայմը» նման տատակ էր արժանացնում Բաղափական գործիչներից տեսական առաջին դեմերին, իսկ Հարվարդի համալսարանը մասնագետների Երջանակում հարցում էր անցկացրել, թե ով է XX-րդ դարի հակաճգնաժամային թիվ մեկ գործիչը: Հարցվածների մեծամասնության կարծիքով՝ Միկոյանը: Եվ դա այն դեպքում, երբ ցանկում ընդգրկված էին հիմնականում տեսության առաջին ղեկավարների անուններ: Միկոյանը եղել է հիմնական բանախոսը Բեռլինի ճգնաժամի ընթացքում, երբ աշխարհը կանգնած էր երրորդ համապարհային տատերազմի նախաեեմին, վճռորոե դեր է ունեցել Կարիբյան ճգնաժամի հարթաիարման գործում, երբ միջուկային տատերազմն անխուսափելի էր թվում: Միկոյանն հիմնական բանակցողն է եղել Չինաստանի, Հնդկաստանի, Վիետնամի հետ բանակցություններում: Միկոյանի մաիվան առիթով ցավակցական հեռագրեր են հղել աշխարհի ամենաիայնի Բաղափական գործիչները, չնայած նա արդեն տեսական ժամանակ հանգստի էր կոչված եւ այլևս չունեեր այդ Երջանի խորհրդային իեխանության համակրանը:

Գրի Եարիկն է:

րաժեոս էր կերակրել ժողովրդին: Միկոյանը ճեմարտացիորեն գնահատում էր, որ 30-ականների կեսերից աշխարհում տեխնոլոգիական առաջընթացը Միացյալ Նահանգներում է եւ ոչ թե Եվրոպայում կան այլուր: Հենց այդ Երջանից սկսվում են նրա բազմաթիվ այցելությունները Միացյալ Նահանգներ: Հիմք է դրվում տաիաժոների, ամենատարբեր մթերքների վերամեակման արդյունաբերությանը: Միկոյանի նախաձեռնությամբ են առաջ եկել երեիկ տարբեր տեսակների, նրբերեիկի, տադդադակի, իտացրած կաթի, անգամ՝ սովետական Եամոյայն հասկացությունները եւ վերջիններիս զանգվածային արտադրությունը, այն էլ, կրկին, համապարհային

ՀԱԿՈՒԲ ՉԱԲԵՐՅԱՆ

Թուրքագետ

Սիրիայում Բաւար Ասադին փոխարինած «Յեյ'աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ի իշխանությունը հազիվ թէ որեւէ հարց լուծի երկրում

Այն ընդամենը արելու է երկրի ֆաուսային իրավիճակը

Նվաճման ճակատը, որն իր հովանուներին համախմբել էր ավելի քան 20 ջի-հադիսների:

«Յեյ աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ը կազմավորվել է 2017-ի հունվարի 28-ին: Որքան էլ նրա ձեռնարկած «Սիրիայի ազատագրության շարժումը» 11 օր տեղի, դեկտեմբերի 4-ին արդեն այս կառույցը մեծ մասամբ գրավել էր Հալեպի եւ Իդլիբի նահանգներն ու շարժվել դեպի Համա: Դրա ռազմական թեւի հրամանատար Աբու Հասան ալ-Համալին հայտարարել էր, որ Դամասկոսի գրավումն ընդդիմադիր ուժերի մեկ սարվա աշխատանքների արդյունքն է, որոնք, ի դեպ, ստացել են ԱՄՆ-ի գործուն աջակցությունը, ինչպես նաեւ նրանց աջակցել են Քաթարն ու Քուվեյթը:

Խնդիրը, սակայն, սոսկ ամերիկյան աջակցությունը չէ, այլ 2017-ի հունվարին Վաշինգտոնում «Յեյ աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ի որդես ահաբեկչական կազմակերպությունը հռչակումը: Ի դեպ՝ Վաշինգտոնի օրինակին իսկույն հետեւել էին Եվրոպական միության երկրները, Մեծ Բրիտանիան, Կանադան եւ Ռուսաստանը, մեկ սարի անց նաեւ Թուրքիան: Սակայն դա չի խանգարել, որ թուրքական բանակը կազմակերպության հետ շարունակի ռազմավարական համագործակցությունը:

Այս ամենը խոսում է Սիրիայի չարագուցակ զարգացումների սարածաօջանային նշանակության մասին, հասկալիք Արեւմուտքի դարազային: Ըստ երեւոյթին ԱՄՆ-ը, ԵՄ երկրները «Յեյ աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ին Սիրիայում իշխանության բերելիս առաջնորդվել են այդ երկրում Ռուսաստանի ռազմական ներկայությունը չեզոքացնելու հաշվարկներով, քաջ գիտնալով, որ դա ինքնաբերաբար թուլացնելու է վերջինի դիրքերը Հարավային Կովկասում: Թվում է, թէ նախագահ Ասադը հեղափոխումից հետո անտեղի չի ադասանել Մոսկվայում:

Թերեւս նրանց մեկ այլ առաջադրանքն էլ Սիրիայում Իրանի ազդեցու-

թյունը թուլացնելու էր, իսկ դրանով, Արեւմուտքի տերություններից զատ, առավել ակտիվորէ եղել Իսրայելը: Այնտեղ, որտեղ կա ակտիվություն եւ դա համարվում է Իսրայելի ակտիվություններով, ֆաղափական զարգացումները չեն կարող ծառայել ժողովրդի ակտիվին: Բայց Իսրայելի ակտիվ հաստատ կծառայի, ինչպես ծառայել է 2003-ի հակահրափյան երկրորդ դաստիարակը Սադդամի դեմ:

Պատերազմի ավարտին, հասկալիք 2011-ին, Իրաքի ամերիկյան զորքերի դուրս բերումից հասն երկիրը փաստացի մասնավեց 3 մասի: Հյուսիսային Իրաքում Զուրդիսան օջանը չի ենթարկվում Բաղդադի կենտրոնական կառավարությանը, այսինքն դե-ֆակտո անկախ է: Նույն իրավիճակում են նաեւ «Զուրդիսան» օջանից մինչեւ Բաղդադ ընկած սարածները: Թեւեւ մինչեւ Պարսից ծոց վերահսկում են Բաղդադի իշխանությունները, սակայն նրանց վերահսկողությունը Իրանի ազդեցության դասճառով ավելի քան հեղիեղուկ էր: Իրականում այնտեղ ֆաուսն է իշխում, էլ չենք խոսում սոցիալ-սնտեսական ու ֆաղափական ձգնաժամի մասին:

Թեւեւ «Յեյ աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ի իշխանությունները, զգալիորեն թուլացնելով Թուրքիայի ազդեցությունը, վերահսկողություն են հաստատել Իդլիբում: Ավելին՝ նրանց հաջողվել է վերականգնել 2017-ի դեկտեմբերին նա-

խագահ Էրդողանի անմիջական միջամտությամբ «Սիրիայի ազգային բանակի» վերածված Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի նախկին կարգավիճակը: Սակայն, թուրքական բանակը Բաւար Ասադի իշխանության սաղալուծից հետո գրավել է նաեւ Մանբիջը: Այդ ընթացքում արագործնախարար Հաֆան Ֆիդանը հայտարարել է, որ դաստատ են հեռանալ Սիրիայից, եթէ զենքը վայր դնեն PKK-ի՝ այսպես կոչված սիրիական թեւը հանդիսացող YPG՝ ժողովրդական ինքնադատարանության ուժերը:

Հազիվ թէ նրանք ընդառաջեն Ֆիդանին, մանավանդ 2019-ի մարտին Դեր-Չորը «Իրափ-Շամ իսլամական դեմոկրատական» ահաբեկիչներից մաքրելուց հետո Սիրիայի հյուսիս-արեւելյան օջաններում ֆրակկան ինքնավարություն է հռչակվել, թվականը 60 հազարի հասնող YPG-ի ուժերն արդեն աշխարհագրայիններ չեն, ԱՄՆ-ի աջակցությամբ կանոնավոր բանակի են վերածվել: Ներկա դրսիս նրանք վերահսկում են Եփրատից մինչեւ Իրափ սահման ընկած նավթի դասարաներով հարուստ սարածքը:

Այլ կերպ՝ Իրափ օրինակով 3 մասի է բաժանվեց նաեւ Սիրիան, որոնք են Դամասկոս կենտրոնով «Յեյ աթ Թահրիր աւ-Շամ»-ի վերահսկողությանը ենթակա հարավային օջանները, Զարաբլուսից մինչեւ Դամիբլի ծավալվող եւ իր մեջ Դեր-Չորն էլ ներառող ֆրակկան հասկածն ու Թուրքիային ենթակա սահմանամեծ օջանները:

Ինչո՞ւ Իրափ օրինակով, որովհետեւ Սադդամի վնասագրեծումից հետո սարածաօջանում Իսրայելին դիմակայող գլխավոր ուժի կարգավիճակում հայտնվել է Սիրիան: Իսրայելի ակտիվ Սիրիայի մասնատումն են դահանջում, որոնց հանդեպ ավելի քան զգալուն են Արեւմուտքի երկրները, եւ նրանց համար նախընտրելի է եւ մասնատումը, եւ ֆաուսային ու ձգնաժամային իրավիճակները, երբ իրենք են վերահսկում այդ ֆաուսը:

Մարտի 5-ին էկրան բարձրացավ «Վազգեն. Վերջին Սդարապետը» ֆիլմը: Դեռեւս փետրվարի 24-ին տեղի էր ունեցել ֆիլմի ստեղծագործական կազմի մասնակցությամբ մամուլի ասուլիսը: Ֆիլմի մտահղացման հեղինակն ու գլխավոր դերակատարները Նոնո Սարգսյանն է՝ Վազգեն Սարգսյանի եղբոր դուստրը: Սդարապետի դերը մարմնավորում է ՀՀ վասակավոր արտիստ Խորեն Լեւոնյանը, որը ասուլիսի ժամանակ խոսեց կերպարի կարեւորության, դժվարությունների եւ իր էնդիաների մասին:

«Եթե կարելի է՝ մի փչ գլուխ գովեմ: Մեր մեջ զատ ընդհանրություններ են նկատել: Փորձել են չկրկնօրինակել, որ չվերածվի «Տնազի»: Սա երազանքի դեր է եւ ոչ բոլորին է բախտ վիճակված այն խաղալ»:

Եթե Խորեն Լեւոնյանի դերում արտափն մամուլությունը օգնել է լիովին մտնել դերի մեջ, Մարջան Ավետիսյանի կերպարը մի փոքր ավելի բարդ է: Մարջանը, որը մարմնավորում է Վազգեն Սարգսյանի մոր կերպարը, խոսել է իր դերի դժվարությունների մասին:

«Չափազանց մեծ է դասասխա-

«Վազգեն. Վերջին Սպարապետը» ֆիլմը էկրաններին է

նասվությունը՝ հանդես գալ այդ կարեւոր դերում: Իզուր չէ, որ ասում են՝ Գրեթա մայրիկը բոլորի մայրիկն է: Այն զատ կարեւոր կերպար է եղել ոչ միայն իր ընտանիքի, այլեւ ողջ ազգի համար: Գրեթա մայրիկի ամուսնական մասնին կրում են մինչեւ հիմա եւ կարեւոր դերերին այն միտ ինձ հետ է: Իմ դերում դժվարություն կար սարիային տեսանկյունից, քանի որ ես ու Խորենը

գրեթե հասակակիցներ ենք, բայց ֆիլմում ես կերտում եմ իր մայրիկի կերպարը: Հուսով եմ կարողացել եմ փոխանցել Գրեթա մայրիկի կերպարի էնդիաները»:

Ֆիլմի սցենարի հեղինակ Լեւոն Գալստյանը բացատրեց, որ ֆիլմում արտացոլվում է ոչ միայն Վազգեն Սդարապետը, այլեւ Վազգեն մարդը, հորերայրը եւ գրողը: Ֆիլմում ներկա-

յացված է նաեւ Վազգենի թէ ռազմական, թէ սիրային կյանքը:

Ֆիլմը նկարահանվել է «Genetic production»-ի կողմից: Գլխավոր դերակատարներ Նոնո Սարգսյանը նաեւ նսեց, որ ֆիլմը չի հովանավորվել ոչ դեմոկրատական, ոչ էլ որեւէ այլ կառույցի կողմից:

Մարտի 5-ին, Վազգեն Սարգսյանի ծննդյան օրը, ֆիլմը մեծ էկրան բարձրացավ: Հանդիսատեսը դիտեց Սդարապետի կյանքի մասին դասնող այս բացառիկ ֆիլմը: Ֆիլմում ներկայացված է Սդարապետի կյանքը՝ մանկությունից մինչեւ կյանքի վերջին ժամերը: Ֆիլմն ամբողջությամբ հիմնված է իրական փաստերի վրա:

Դերասաններն ու հյուրերը խոսեցին իրենց էնդիաներից ու ֆիլմից ստացած սղավորությունից:

Ֆիլմում հանդես են եկել նաեւ Լուիզա Ղանբարյանը, Մխիթար Ավետիսյանը, Ռոբերտ Հակոբյանը, Արսու Բաղդասարյանը եւ այլք:

ԳՐՏԱՐ ԳՆԱԾԱՐՅԱՆ, Բրյուսովի դեմոկրատական համալսարան, 4-րդ կուրսի ուսանող

Գորգեն Պետրոսյան. «Մեկ հիմնարար խնդիր ունենալ՝ ծրագիր չունենալ»

⇒1 Բնականաբար կն-
 անակի, որ ամեն ինչ
 մտածողության է մասնավոր, հե-
 տազա սերունդները չեն կարո-
 դանա խոսել այս ամենի մա-
 սին՝ հաշվի առնելով նաեւ
 Թուրքիայի օրինակը, որ լայն եր-
 կար ժամանակ ներկայացնում
 է, թե ցեղասպանության մասին
 չեն կարող խոսել, քանի որ այդ
 ժամանակ չկար որեւէ ասյան,
 որտեղ հարցը կարող էր իրավա-
 բանորեն ինքնուրույն Ներկա դու-
 րյանը ունենալ միջազգային ա-
 սյաններին դիմելու հնարավոր-
 ություն, եւ ղեկավար էր դարձնա-
 րապէս օգտագործել, դժվարություններ
 ստեղծելով Ադրբեյջանի համար:

**Ինչ կարող է անել գերմանա-
 հայությունը, ինչպէս կարող է
 հակազդել թուրքադաշնակա-
 նան կեղծ փորձերին:**

-Սփյուռքում ընդհանրապէս
 լրջազգային խնդիր ունենալ: Եւ սա
 ղեկավար է խորհրդային կարգադր-
 ւել, որովհետեւ մեր զգոնացու-
 թյունները, մեր ներքին մտածողու-
 ւթյունները են անսես հոգե-
 վարի մեջ աղորդ մի մարմնի,
 որը միայն ռեակցիա է սալիս,
 այլ ոչ թէ կանխարգելող գործո-
 ղություն անում՝ դժվարությունը
 հաղթահարելու համար: Մեր բո-
 լոր գործողությունները թէ՛
 սփյուռքում, թէ՛ գերմանահայու-
 թյան մեջ լայն **ստորադիկ** են
 (հասունեան), լայն զգայական
 են արձագանքում զգայուն բո-
 լոր խնդիրներին՝ թէ՛ խոսանա-

**Ձախից աջ՝ Թորն Բրիտոն, Զաֆէրիյան, Սիջազազային ֆրեական
 դասարանի (ICC) նախկին նախագահ Սիլվիա Ֆերնանդես
 դե Գորմենդին եւ Գորգեն Պետրոսյանը Սյունիսի անվան գործարանի
 61-րդ համաժողովում:**

գումների դարազայում, թե՛
 դասավարությունների հետեւա-
 չի վերաբերյալ: Թե մենք ինչ
 ենք արել այս առումով, դժվար է
 ասել: Որոշ համայնքներ իրար
 հետ խնդիրներ ունեն, մի մասը
 չի ընթացում, թէ կոնկրետ խնդիր-
 րը ո՞րն է: Ընդհանրապէս ու-
 նեն լուրջ բաց՝ հակամարտու-
 թյան, զգացմունքներ ճիշտ կա-
 ռավարելու վերաբերյալ: Բայց
 ունենալ նաեւ մեկ հիմնարար,
 կարեւորագույն խնդիր՝ մենք
 ծրագիր չունենալ: Համայնքում
 ծրագիր չկա, այսպէս կոչված
 ճանապարհային փառք, որ
 կողմնակի, թէ ինչպէս միտ
 արժեքներ են ուր միտ հասնում:
 Սա նաեւ ՀՀ կառավարության

է վերաբերում, որ հանդես է գա-
 լիս «խաղաղության դաշնա-
 նագիր», «խաղաղության խաչ-
 մերուկ» ծրագրերով, եւ ինչպէս
 սեսնում են, որեւիցէ ձեւով չի
 ցույց տալիս այն իրականութիւ-
 նը, ինչպէս ձգտում են: Հայերը
 խոսեցանքում են, նրանց նկատ-
 անմբ դասավարություններ են
 սեղի ունենում, որ ի սկզբանէ
 showtrial (չիմոն եւ ցուցադրա-
 կան) են, մյուս կողմից ասում
 են, թէ ուզում են սահմանները
 բացել, մեր հարեանների հետ
 բարեկամություն անել: Վաս
 զաղափար չէ, բայց մեր հարե-
 անը ոչ մի ձեւով չի փորձում
 մեկ ֆայլ մեզ հետ ֆայլել: Իրոք
 չգիտեմ, թէ ինչպէս գերմա-

նահայությունն անի: Զէի ասի
 համախմբվել, քանի որ այն ծե-
 ված բառ է:
**-Մարդասիրության հարցը
 չի կարող դառնալ հայերիս
 միակողմ դաշնակց: Կարող
 են զԳՀ ֆաղափարները ու-
 նեցող հայերը Բաբի վրա ճն-
 ւում գործադրելու, դասանդ-
 ներին ազատելու դաշնակցով
 դիմել զԳՀ նախագահին,
 Բուրդեսթազի դասգամա-
 վորներին: Ուրի ինչ միջոց-
 ներ կան:**

- Ղեկ է հասկանում, որ Գեր-
 մանիան եւ եմբարկվում է հիմ-
 նարար փոփոխությունների, եւ
 դժվար թէ մեր հակամարտու-
 նը, մեր գերիները, մեր խնդիր-
 ներն ընդհանրապէս հետաքրք-
 րանքներին, քանի որ իրենք հիմա
 տոգորված են լինելու ավելի
 լայն խնդիրներով: Բուրդեսթա-
 զի դասգամավորներին, նախա-
 գահին ուղղված դիմումներն
 այնպիսի գործողություններ են,
 որ մեծ հույս չեն տալիս, թէ ար-
 դյուն կան: Կարելի է փորձել,
 սակայն դա ժամանակասար է,
 իսկ Սփյուռքի մեր ռեսուրսները,
 էնդոգանները հյուծված են: Բա-
 վականին մեծ ֆանալայանք
 խնդիրներ կան ինչպէս տարբեր
 համայնքների, այնպէս էլ՝ դե-
 տադանության, կառավարության
 եւ համայնքների միջոց:
 Զաղափար համակարգից
 օգտվել իհարկէ անհրաժեշտ է,

ղեկ է լայնակալել, աշխատել
 զԳՀ կառավարության ներկա-
 յացուցիչների հետ, բայց այդ-
 տեղ մեծ հույս չեն փայլալում:
 Միակ բանը, որից կարող են
 օգտվել, դասական համակարգն
 է, իրավական ճանապարհները,
 որի միջոցով մոծակի հարված-
 ներ կարող են հասցնել (Ադրբե-
 ջանին): Բայց մոծակի հար-
 վածները կարող են լայն դա-
 ժան լինել. եթէ զգնվում ես մի
 սենյակում, որտեղ կա մուսուլման
 մեկ մոծակ, հանգիստ ֆնել չես
 կարող: Անընդհատ սզգալու է:
 Փոփոխ հարվածները ղեկ է ա-
 նընդհատ հասցնել եւ դժվարու-
 թյուններ ստեղծել այդ առումով:
**-ՀՀ դեմոկրատիան ինչ
 գործառնութ ունի, իրավունք
 ունի՞ խախտելու իր լուրջու-
 նը, գերմանահայության հետ
 չդիմադրել:**
 -Դեմոկրատիանը լայն
 գործառնութներ ունի՝ թէ՛ հա-
 մայնքը կոնսոլիդացնելու, թէ՛
 մեկուկողմ զարգացնելու, ինչ-
 պէս նաեւ կառավարության
 հետ դարձնաբար լայն մեջ
 զգնվելու, Ադրբեյջանի դեմ գոր-
 ծողություններ իրականացնե-
 լուառումով: Ինձ համար դարձ
 չէ, չեն կարծում, թէ ծրագիր ու-
 նեն, որ հստակեցնում է, թէ
 դեմոկրատիան հետ ներկայում
 ինչպէս միտ վարվում:

Տարգմտողը վարեց
 ԱՆԱՏԻՏ ՏՈՎԵՓՅԱՆԸ
 Գերմանիա
 Շարունակելի

⇒1 Նկատելով ընդհանրապէս
 փն հակամարտությունն, իրոք,
 հարմարավէ միջավայր է ստեղծում ի-
 խանութան համար եւ դեռ ստեղծելու
 է՝ ընդամենը մեկ տարի հետոյի խորհրդա-
 րանական ընտրությունների ֆոնին:
 Հայսնի օրինակով դասկերպութեմ սո-
 վորաբար երբ որսի համար անգիջում
 կռվում են երկուսը-երեքը, որսը փախց-
 նում է բոլորովին ուրիշ մեկը: Այս իմաս-
 տով միմանց դեմ դաժարող ընդդիմադիր
 թելերը, նկատում են դա, թէ ոչ, հենց
 Գյումրիում էլ իշխանության համար հար-
 մարավէ միջավայր են ստեղծում: Եթէ,
 իհարկէ, մեծ սցենարն արդիսին չէ:

Ուրիշ բան, որ ոչ ոք չի փոխել բնութան
 մեջ անվերջ գործող ռեցեսիայի օրենքը,
 որն աշխատում է ինչպէս սնեսական գոր-
 ծընթացներում, այնպէս էլ ֆաղափար: Ե-
 թէ Գյումրիում դա աշխատի, ու մարտի 30-
 ին «Մեր Սարիկը», «Մեր Ռուբերը», «Մեր
 Մարունը» եւ այլ դասկերպութեմ վարդանիկին,
 աղա հայկական ֆաղափարներ կյանքի ողջ
 խայսառակությունը, այն է՝ ընտրողի իրա-
 թափանցունքը բոլորից, ակնառու կլինի՝ ռե-
 ցեսիան անկասելի դարձնելով:
 Սակայն Գյումրիի առաջիկա ՏԻՄ ըն-
 տրություններն առաջին հայացքից են
 միայն առանցքային՝ հետազա ներ-
 հայկական գործընթացների առումով ա-
 վելի կարեւոր է արտաին ֆաղափար ֆո-
 նը, որտեղ ամեն ինչ, ի դեմս ԱՄՆ նախա-
 գահ Դոնալդ Թրամփի չափազանց ա-
 րագացված գործողությունների, փոխ-
 վում է լույսի արագութանը, եւ այն, ինչ
 երեկ փոխ էր առարկայական, այսօր դա-
 արկ օդ է: Ուկրաինային ամերիկյան
 ռազմական աջակցությունից զրկելը, հե-
 տախուզական սլայդների չհամարումը,
 Ռուսաստանին հարմար դաշնակցներով
 խաղաղության հարկադրումը, աշխարհի
 վերածնունդն թամփյան մոր դաշնակց-
 ներն առհասարակ, հարցականի տակ են
 դնում մինչեւ այժմ առկա բոլոր դաշնա-
 նակցութունները: Ինքը՝ Եվրոպան է
 ելքեր փնտրում՝ իմադաշնակցութեմ մոր
 իրավիճակի սնեսական ու ֆաղափար
 հարվածներից, եւ չնայած եվրոպական

առաջնորդների՝ տարբեր առիթներով
 հանդիպումներին ու բարձրաձայնումնե-
 րին, թէ Եվրոպայի ճակատագիրը չի կա-
 րող որոշվել Վաշինգտոնում, ակնհայտ է,
 որ Եվրոպան ինքը չունի լայն հարցերի
 լուծման բանալին:
 Էլ ուր մնաց, որ փոքր դեմոկրատիան
 իրենց բոլոր նախկին ֆայլերի հաստատու-
 թյան մեջ համոզված լինեն: Ինչպէս ա-
 սում են՝ աշխարհում հիմա ամեն բան
 կախված է մազից, ու որ Հայաստանում
 լայնակալում են խոսել խաղաղության
 օրակարգից, ավելին՝ երկրի վարչապետն
 իր հերթական հոգիվածով ու հրադարա-
 կուններով կարծես խնդրողի դիրքից ու-
 զենա արագացնել հարեանի հետ թուղթ
 ստորագրելու հնարավորությունը, խիստ
 զարմանալի է, անկախ այն բանից, որ
 հարեանն ամենեւին մնան ցանկու-
 թյուն չի դրսեւորում, եթէ չասենք ընդհա-
 կառակը՝ արում են իրահրում է, անընդ-
 հաս մոր դաշնակցներ ներկայացնում:
 Հերթականը՝ մարտի 5-ին, Իզդիր -Նա-
 խիջեանն զազատարի բացման ժամա-
 նակ Ալիեյը Սյունիքն Արեւմտյան Չան-
 գեզուր է անվանել: Նույնիսկ դրոցա-
 կանն այս օրերին կարող է ասել, որ մեր
 տարածաշրջանի բոլոր խնդիրները, այդ
 թվում հաղորդողիների բացումն ուղիղ
 կաղ ունեն ռուս-ամերիկյան բանակ-
 ցությունների եզրափակիչ որոշումների
 հետ, որից հետո հասկանալի կլինի հերթի
 դրված մեր տարածաշրջանին մեծ խա-
 դացողների վերաբերմունքը, ըստ այդմ էլ՝
 լայն ու լայն հարցերի աշխարհաֆաղա-
 փական դրվածքը: Այսինքն՝ ինչ-որ թուղթ
 ստորագրվի-չստորագրվի, ոչ մի նշանա-
 կություն չի ունենալու այն դաշնի հա-
 մար, երբ աշխարհի մեծերը որոշեն մեր
 տարածաշրջանով զբաղվել:

Մազից (Թրամփից) կախված
 մարկ մասին օրինակներ, դրա
 վկայությունն է (որքան էլ դասասխանա-
 տունները ժխտեն դա): Այս ֆառադայի ԱԺ -
 կառավարություն հարցուդասախանին
 անգամ արտոնմախարարին չէին թող-
 նում, որ իրեն ուղղված հարցերին դա-
 տասխանի (արտաին ֆաղափարության
 մասին ընդհանրական հարցերին ա-
 խասում էր վարչապետը դասասխանել,
 մի անգամ անգամ **Միզդյանն** արդեն
 ֆաղափար նրանից լայն մոտեցավ),
 նկատվում էր, որ իշխանությունն իր ա-
 սած ամեն բառը փորձում է վերահսկել:
 Ու ավելի լայն խոսելու իրավունք սրված
 է վարչապետին ու ԱԺ նախագահին: Ի
 դեմ՝ վերջինս լրագրողների հետ
 գրույցում խորհրդավոր կերպով ակնար-
 կել էր, թէ առաջիկա օրերին ինչ-որ արա-
 գացված զարգացումներ են սպասվում:
 Ու անգամ դաստրազմի համազանգ-
 ները ֆնոնող հանձնաժողովի զեկույցի
 ֆնոնարկման՝ անորոշ ժամանակով հե-
 տաձգումն այս համատեղութեմ կարելի է
 դիտարկել՝ լայն-փորձանից հետո:
 Բայց, օրինակ, հայ գերիների՝ Բա-
 վում խոսեցանքում, սեղի ունեցող
 ֆարս-դասավարության վերաբերյալ Հա-
 յաստանի իշխանության ավելի ֆան
 զգուցավոր ֆայլերը հայ հանրութանն
 անհասկանալի են, հանրութունն ավելի
 գործում ֆայլերի է սղատում: Սղալ է
 մտածել, որ չղեկ է զգրել Ադրբեյջանին՝
 ավելի խիստ զնահասականներով, ֆանի
 որ Բաֆում այդ ֆարսով փորձում է իրա-
 վական գործիքակազմ հավաքել
 հենց Հայաստանի դեմ՝ աղազա մի-
 ջազգային դասական գործընթացնե-
 րում դասավաղիների օրինակներ ունենա-
 լու համար: Եւ Արցախի ռազմաֆաղափա-
 կան դեկավարութանը ներկայացվող
 մեղադրանքների մի մասը կարելի է ներ-
 կայացնել ՀՀ ֆաղափարներից նրանց,
 որոնք գեթ մի անգամ մեկնել են Արցախ:
 Վերջապէս Ալմապիի համաձայնազ-
 րով Արցախն Ադրբեյջանի կազմում ճա-

նաչած **Նիկոլ Փաշինյանին** եւ՝ այդ
 դեմքում նրա դեկավարած երկրի ստորա-
 բաժանումներն ինչ էին անում Արցա-
 խում 2020-ի դաստրազմի ժամանակ:
 Չնայած ԱԺ նախագահը, մեր հարցին
 դասասխանելով մեկ էր, թէ հաղիվ թէ մի-
 ջազգային դասարանները կան գործիչները
 լուրջ ընդունեն կան իրավական ուժ ունե-
 ցող համարեն Բաբի ֆարսը, սակայն այն,
 որ հիմա Արցախը բոլորն են համարել Ադր-
 բեյջանի մաս, հենց դա իրավական առու-
 մով սղառնալի է Հայաստանի համար, ու
 այդ դասառնով Ադրբեյջանը մտադիր է հետ
 չհաշել միջազգային իրավական հայցե-
 րը: Իսկ Հայաստանն, օրինակ, հայցերը հետ
 ֆաշելու դասաստականություն հայտնում
 է, եւ միզուցե այդ համատեղութեմ է ՄԻԵԴ-
 ում Հայաստանի ներկայացուցիչ **Եղիշե
 Կիրակոսյանի** հրաժարումն իր դաստ-
 րից: Իսկ որ Հայաստանին դեկսրուկսիլու-
 թյան, բանակցութունները փակուղի տա-
 նելու մեջ չմտադրեն եւ դաստրազմի մեջ
 չմտադրեն՝ սա՛ է դասառն ռազմագերիներ-
 րի հարցն ավելի ինտենսիվ չբարձրացնելու
 համար՝ դա մոլորություն է եւ հակառակ
 աղազութուն է ունենում Ադրբեյջանի վրա,
 թույլին ավելի լայն դաշնակցներ ներկա-
 յացնելու բանաձեւով:
 Արցախում աշխատած ընդդիմադիր
 դասգամավոր **Տիզրան Արախանյանը**
 եւս համաձայն է մեզ հետ՝ Բաբիում Հա-
 յաստանին են մեղադրանք ներկայացրել,
 եւ դա աղազա լուրջ սղառնալի է դա-
 րունակում՝ Հայաստանից ստեղծել ազ-
 րեսորի, տարածալիս հակամարտութուն
 իրահրողի կերպար:
 Ի դեմ՝ Սրասքուրում եկող լայն
 կայանալի Եվրոպայի դաստրազմի լիազու-
 մար միտում հնարավոր են դեբասներ եւ
 բանաձեւի ընդունում՝ մեր ռազմագերի-
 ների հանդեմ կիրառված կսանքների
 վերաբերյալ:
 Հեղինակի յութութան հրադարակուն-
 ներն՝ այս հղումով:
<https://www.youtube.com/channel/UC7a2vImCMLVmBF10D60LdxQ>

Չնայած չի կարելի ասել, որ մերում
 դա չեն նկատել կան հաշվի առել: Հենց
 միայն այն, որ ժեխնիկական ինչ-որ տա-
 րածայնություններով բացատրելով Ազ-
 գային ժողովի լիազումար միտ
 չընդգրկվեց ԵՄ անդամակցութան մեկ-

ՎԼԱԴԻՄԻՐ
ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Գաղսնի ծառայությունների աշխարհից

Հասուկ ծառայությունների մասին զրեւու համար ղեմս է ձանաչել այդ «աշխարհը»:

Այդ «աշխարհը» ձանաչելու համար ղեմս է նրանց մոտ կանգնել, որ ղեմս ղեմս համոզիչ ստացվի, ավելի լավ է լինել դրանց կազմում:

Խաղալ ղեմս է միայն այն թիմում, որտեղ կա ինտելեկտ եւ յարգանքով: Պեմս է հավասար միայն այն խաղի կենսունակությանը, որի կենսունակում մտածող մարդն է:

Երբ գնում են առաջ, ղեմս է իմաստա հաջորդ բայը:

Հասուկ ծառայությունում չի կարելի առաջ գնալ հարմարվողականությամբ եւ հնազանդության սկզբունքով: Դա կրեթի բարոյական ասֆիճանական անկման: Հարմարվողականներին չի կարելի բերել դաշտում, հասկաղես հասուկ ծառայությունում, համակարգի արժեքավոր մարդիկ դառնում են աննշան:

Ազգային անվտանգության ծախերը դաշտանելու համար անհրաժեշտ են մարտնակ զինված ուժեր, առաջատար դիվանագիտություն, արդյունավետ հեռախոսակցություն եւ հակահեռախոսակցություն:

Երբեմն վերջին սկզբունքը կարող է զբաղեցնել առաջինի տեղը:

Հեռախոսակցությունը՝ դա մշտական փորձ է թափանցել առձակասման եւ դաշտանակի մատակարար ու հայտնաբերել աղաղակի ուղիները:

Կարծիք կա, որ ԱՄՆ (ԿԳՎ) Կենտրոնական հեռախոսակցության վարչությունը եւ Իսրայելի «Մոսադը» (իսրայելական հեռախոսակցություն) աշխարհի ամենաուժեղ հասուկ ծառայություններն են: Սակայն, կա մեկ ուրիշ հասուկ ծառայություն, որի անունը հաճախ չի հոլովվում, եւ այդ ծառայության մասին քիչ է խոսվում, բայց նրա հեռախոսակցներն ու լրեսները շատ ակտիվ են ամբողջ աշխարհում: Այդ մասին շատ քիչ էր զեմս, որովհետեւ այդ կազմակերպությունը շատ քիչ էր թողնում իր հետեւից: Դա Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության Պեմական անվտանգության նախարարությունն է (Ministry of State Security): Այդ գերատեսչությունը միաժամանակ հեռախոսակցություն, հակահեռախոսակցություն, գաղսնի ուսիկանություն եւ կիբեռսուրբաժանում է: Վստահ եմ, որ ընթերցողներին մեծ մասը շատ քիչ էր թան գիտի այս գերատեսչության մասին: Սակայն, միայն շարքային ընթերցողս չէ, որ չունի գիտելիքներ Չինաստանի այս կազմակերպության մասին: ԱՄՆ Հասուկ ծառայությունների վերլուծաբանները խոստովանում են, որ իրենք էլ առանձնաղես տեղեկացված չեն այդ հեռախոսակցության աշխատանքի նրբություններին, նրանց տեխնիկական հագեցվածությանը, երբ եւ աշխարհի ուր հասվածում են նրանք ակ-

Հեռախոսակցության նոր դարաւերջանը

Խաղի գլխավոր մասնակիցը

ժիվ գործառույթներ անցկացնում, որտեղ եւ ում են հավաքագրում, երբ եւ ուր դեռությունների փողափականության մեջ են նրանք խառնվում, ինչ տեխնոլոգիաներ են օգտագործում համաշխարհային գործառույթներին հետեւելու համար:

Ուսումնասիրենք որոշ լարված եւ խճճված սյուժետային դրամաներ:

Չինաստանի հեռախոսակցությունը դարձաղես հասուկ ծառայություն չէ, դա սսվերային իմդերիա է, որն ի վիճակի է հսկել միլիոնավոր մարդկանց, կարող է իրականացնել կիբեռդաշտերազմներ, գաղսնի գործառույթներ ամբողջ աշխարհում:

Չինաստանի Պեմական անվտանգության նախարարության (ՊԱՆ) դաշտությունը սկսվել է 1983 թվականից, այսինքն այն դաշտից, երբ երկրում սկսեցին շուկայական հարաբերությունների ձեքորմները: **Դեն Սիա Պին** ձեքորմների հեռ միասին՝ երկրներում ակտիվացան օտարերկրյա լրեսները, օտարերկրյա ազդեցության լծակները, ներքին բողոքարկությունը: Չինաստանի կոմկուսը հասկացավ, որ դեռությունը խիստ անհրաժեշտ է հզոր հասուկ ծառայություն, որդեսգի երկրում հսկողության սակ վերցվի ամեն ինչ, ամեն բան:

Ընդ որում, այդ նախարարության կարեւորագույն խնդիրներից մեկը՝ Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցության դաշտը դաշտանելն էր: Նախարարության կենտրոնակայանը՝ «Իդունյուանը» (Yidongyan) գտնվում է Պեկինի «Հայդիան» (Haidian) շրջանում: դա մայրաքաղաքի հյուսիս-արեւմտյան շրջանն է:

2022թ-ից նախարարությունը ղեկավարում է Չեն Իսինը (Chen Yixin):

Նախկինում հեռախոսակցությամբ զբաղվում էր կենտրոնական հեռախոսակցական (հեռագոսակցական) դեդարտանմանը, որն ուներ բավականին սահմանափակ իրավասություններ եւ լիազորություններ: Իսկ հակահեռախոսակցությունը այդ ժամանակ (գտնվում էր Հասարակական անվտանգության նախարարությունում) ուներ բավականաչափ լիազորություններ, բայց զբաղված էր արտասահմանյան գործակալների դեմ դաշտանակ եւ չէր կարող նախահարձակ գործառույթներ իրականացնել:

1983թ.-ից այդ երկու կառույցները ընդգրկվեցին ՊԱՆ-ում: Այսինքն՝ Պեմականվտանգության նախարարությունը իր հսկողության սակ վերցրեց նաեւ արտաքին հեռախոսակցությունը, հակահեռախոսակցությունը, տեղեկատվական գործառույթները, փողափական ճնշամիջոցները եւ այլն:

Իմքնըստիմյան հասկանալի է. եթե կա արտաքին հեռախոսակցություն, աղա նրա աշխատակիցներն ու գործակալները դեմս է աշխատեն ոչ միայն իրենց երկրի ներսում, այլեւ այլ դեռություններում՝ դիվանագիտական, տնտեսական, փողափական, ռազմական, լրագրողական եւ այլ «ծածկերի տակ»:

Իհարկե, այդ դեռության առաջին դեմքերից բացի, ոչ ոք չի կարող իմանալ հասուկ ծառայության աշխատակիցների կոմպոզիտ փանակը, բայց ըստ տեղեկությունների՝ այդ թիվը գերազանցում է 600.000-ը: Իհարկե, այս փանակությունը ամբողջովին չի դաշտանում կենտրոնակայանին: Աշխատակիցների որոշակի մասը աշխատում է «ծածկերի» տակ, տարբեր բյուրոներում եւ այլն:

Եվ իհարկե, ոչ ոք չի կարող իմանալ, թե իրականում ինչ թիվը բիզնեսմեններ, ժողովրդականներ, տարիքայիններ, դիվանագետներ, առեւտրականներ, ուսանողներ կարող են աշխատել այլ երկրներում իրենց հեռախոսակցության հեռախոսակցություններով: Չինական հասուկ ծառայություններում ընդունված է «ծածուկ (գաղսնի) ճակատ («hidden front»)-» հասկացությունը:

Այս ճակատի աշխատակիցներն ու գործակալները մեծ աշխատանք են կատարում արդյունաբերական լրեստության ոլորտում: Այս ոլորտը հայտնի է նաեւ լրեստության տնտեսական ճակատում, հայտնի է նաեւ կորդորատիվ լրեստությունը, որը իրականացվում է կոմերցիոն նդատակներով (իհարկե վերջին ելեւեջները արդեն չեն իրականացվում ազգային անվտանգության նկատմամբ - **հեղինակի կողմից**):

Իհարկե, նախարարությունը զբաղվում է նաեւ (ինչդեռ աշխարհի շատ հասուկ ծառայություններ) այլախոհների հեռադնդումներով, ինչդեռ երկրի ներսում, այնդեռ էլ արտասահմանում:

Վերոհիշյալ նախարարության ամենահայտնի ստորաբաժանումներից մեկը համարվում է «apt 31» հաբերային խումբը (hacker group), որը հայտնի էր նաեւ «Ցիրկոնիում» (zirconium) անունով: Այս խմբի աշխատակիցները գաղսնի հանդիդումներ չեն ունենում, նրանք դաշտանաղես աշխատում են չինական ընկերություններում եւ զբաղվում են համակարգչային սերվերների (server hacking) կոտրումով (հիմնականում՝ արեւմտյան դեռությունների ուղղությամբ): Այդ սերվերներից չինական հեռախոսակցությունը հաջողում է սլյալներ հավաքել ռազմական տեխնոլոգիաներից սկսած ու վերջացրած տարբեր փողափական գործիչների կենսագրական սլյալներից եւ ոչ լեգալ գործունեությունից:

Օրինակ՝ 2021թ. ԱՄՆ դաշտանաղես մեղադրանքներ կայացրեց Չինաստանի Պեմական անվտանգության նախարարությանը Microsoft Exchange ծրագրերի վրա հաբերային հարձակման համար: Իմիջիայլոց այս ծրագիրը օգտագործվում է աշխարհի

հագարավոր ընկերությունների եւ դեռական կառույցների կողմից: Գլոբալ մաստաքով չինական հեռախոսակցությունը ընկողմվել է աշխարհի «թվային կյանք» (цифровая жизнь - digital life):

2020թ. ԱՄՆ-ի հեռախոսակցությունների դաշտանային բյուրոն (ՀԳԲ - FBI) ձեռքաղես ԿԳՎ-ի նախկին աշխատակից Ջերրի Չուն Շինին, որը փոխանցում էր չինական հեռախոսակցությանը տեղեկատվություններ ԿԳՎ-ի գործակալների մասին, ովքեր աղորում եւ գործում էին Չինաստանում: Ջեռքաղեսին Չինաստանում ամերիկյան ավելի քան 20 գործակալներ:

Որքան չինական հեռախոսակցներ են աշխատում ԱՄՆ-ում, Եվրոպայում, Ասիայում, Մերձավոր Արեւելքում, ոչ ոք չի կարող հայտարարել: Նրանք աշխատում են զգուշությամբ ու նրբորեն եւ նրանց գործառույթների մեծ մասը չի բացահայտվում: Չինական հեռախոսակցության կարեւորագույն գործառույթներից է նաեւ ֆինանսավորել նախընտրական փողաքաղեսներն իրենց թիրախ դեռություններում, կաշտանմերի միջոցով մեղմացնել տնտեսական դաշտամիջոցները Չինաստանի դեմ, չինական ընկերություններ հիմնել իրենց հեռախոսակց երկրներում:

Այնուամենայնիվ, չկան տեղեկատվություններ, որ չինական հեռախոսակցությունը կազմակերպում է «գունաղես հեղափոխություններ»: Բոլոր նախաղեսները այդ ուղղությամբ դաշտանում են ԱՄՆ-ի հեռախոսակցության, Սորոսի «Բաց հասարակության հիմնադրամի», USAID-ի գործունեության վերաբերյալ ամբողջ աշխարհում: Դա նույնդեռ մեծ հմտություններ է դաշտանջում, առանց իշխանափոխությունների աղաղակել լոյալություն իրենց երկրի՝ Չինաստանի նկատմամբ եւ աշխատեցնել տարբեր դեռությունների կառավարությունները եւ էլիտար հասարակությունները չինական ազդեցության ոլորտները մեծացնելու նդատակով:

Չինական հեռախոսակցության ամենամեծ եւ վստահելի գործընկերները այս դաշտին Իրանի եւ Ռուսաստանի հեռախոսակցություններն են: Բացի հեռախոսակցական համագործակցությունից, Չինաստանը օգնում է Իրանին ստեղծել սսվերային ֆինանսական ուղիներ՝ շրջանցելով դաշտամիջոցները, վաճառել իրանական նավթամեքենաները:

Չինական հեռախոսակցության մյուս կարեւոր դաշտակիցներից մեկն էլ հանդիսանում է Պակիստանի միջգերատեսչական հեռախոսակցությունը (որը իմիջիայլոց մեր թեմանում՝ Աղբրեզանի գլխավոր դաշտակիցներից մեկն է - **հեղինակ**):

Պակիստանի հեռախոսակցությունը տարածաշրջանում համարվում է ամենաազդեցիկ հասուկ ծառայություններից մեկը եւ այն օգտագործվում է Չինաստանի կողմից որդես ողաղես դարձ՝ Հնդկաստանի դեմ գործառույթները անցկացնելու համար:

Tekeyan Cultural Association, Inc.

Թէքէան Մշակութային Միութիւն

Սոնրէալ, 27 փետր. 2025

Առ՝ որ անկ է Մ. Նահանգներու եւ Զանասայի Թէքէան Մշակութային Միութիւնը ծայր աստիճան մտադրուած է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ղեկավարներու ճակատագիրով, որոնք բանաստեղծութիւն կը մնան Արտիլիանի մէջ: Շուրջ 18 ամիսներէ ի վեր անոնք կալանուած կը մտադրուին դժուարագոյն

դայնամներու սակ, բարձր ժողովրդային մեղադրանքներով եւ կ'օգտագործուին որոշուած քաղաքական ցուցադրական դասավարութեան մասնակից: Անոնցմէ մէկը՝ յայտնի բարեարար Ռուբէն Վարդանեանը, հացադուլի դիմած է բողոքելու համար մարդու իրաւունքներու ռսնահարման եւ դատարարութեան դժգոյն դատարարութեան: Թէքէան Մշակութային Միութիւնը կը միացնէ իր ձայնը հայկական միջազգային միա կազմակերպութիւններու ձայնին ու կը դիմանայ միջազգային իրաւական եւ մարդասիրական կազմակերպութիւններէն ու լիցենզիաներէն անյաղաղ միջամտելի վերջ տալու համար Արտիլիանի բանտներուն դէմ բեմադրուող ծաղրանկարային դասավարութեան եւ անմարդկային վերաբերմանին: Ռուբէն Վարդանեանը եւ միայն բոլոր քաղաքական բանաստեղծները մէտք է ազատ արձակուին: Անկեղծօրէն՝

Գոհ. ԱՐԲԱՆԻ ԿԵՕՆՃԵԱՆ Նախագահ

Իմաստաբանական բառարան
Տեղանուններ, տեղանուններ

Մեր բազմադարյա ժամանակների բարդ հյուսվածքի անբաժան մաս են կազմում բազմաթիվ տեղանուններ, որոնք Հայոց ժամանակների հիշողության վրա անջնջելի հետք են թողել: Հիշելով ՏԻԶՐՈՆԸ՝ ժամանակների ենթաբաժնի ղեկավար կոչմանը կապակցված Միլենցու այցը Պարսկաստան, նրա առերես հավաստիություններն ու որդիներին ժամանակ թողնելու գնով Հայաստան վերադառնալու սխուր ժամանակները:

ԱՎԱՐԱՅԻՆ մեզ գոյադատական մանուկները սկսած հավաստիության դեմ հայության անձնուրաց մահաբանների անմոռանալի հուշարձաններից է:

ԴԿԻՆ ասելով՝ հիշում ենք 506 թվականին Մարտիանական Հայաստանի մայրաքաղաքում հրավիրված ազգային-եկեղեցական բախումը ժողովը:

ՍԱՐԴԱՐԱՄԱՏԻ մայիսյան գոյամարտը հայի հիշողության մեջ ազգասիրական լավագույն դրսևորումներից է:

ԿԱՐՍԸ հայ ժողովրդի ժամանակների անմահ սխուր իրադարձություններից մեկն է՝ այդ քաղաքի անվանը զուգորդվող խորհրդատվության մասին է հիշվում:

ՍՈՒՍԱՅԻԹԸ մեր հիշողության մեջ մարդկության ճակատին դառնած անոթի խարանի տեսքով է ժամանակված, որի նկատմամբ աշխարհի անարթեր կեցվածքի ժամանակը այսօր մեր ռազմագերիներն ու ժամանակները կհասնենք երեսնամյակը բախումը:

ԲԵՆՈՎԵԹԻ մասին չէինք հիշել, եթե այդ քաղաքում 1991 թվականին չազդարարվեր հայ ժողովրդի կյանքում բախումը դեր խաղացած ու մեր անկախության ճանադարձը հարթած խորհրդային կայսրության փլուզման մասին:

ԱՆՍԱԹԻՆ հանրահռչակվեց շնորհիվ այդ քաղաքում ստեղծված Համաձայնագրի, որի վավերացման ժամանակ Հայաստանի Գերագույն խորհուրդը վերադառնում է ընդունել առ այն, որ ԱՊՀ-ն բաց կլինի ոչ միայն նախկին խորհրդային հանրապետությունների, այլ նաև մինչև խորհրդային Միության գոյության դադարեցման մասին հռչակագրի հրատարակումը անկախության համաժողովրդական հանրավեներ անցկացրած նախկին ԽՍՀՄ ինքնավարությունների համար:

ԲԻՇԿԵԿԸ հայ ժողովրդի ժամանակների մեջ հայնվեց 1994 թվականին Լեռնային Ղարաբաղում եւ նրա շուրջը զինված հակամարտության դադարեցման մասին ձեռք բերված ժամանակավորվածության շնորհիվ:

ՄԻՆՍԿ քաղաքը մեր նորագույն ժամանակների մեջ հանրահռչակվել է նույնանուն խմբի կազմում ներառված միջնորդական առաքելություն իրականացնող Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի ու ԱՄՆ-ի ջանքերի շնորհիվ, որի գոյության փաստը հոգեկան ցնցումներ է առաջացնում Արթուրյանում:

ԼԻՍԱԲՈՆԸ, ԶԻ ՎԵՍՏԸ, ՍԱԴԻԻՐԸ, ԿԱԶԱՆԸ... այն տեղանուններն են, որոնք արագությամբ են Արցախյան հիմնահարցի կարգավորման ճանապարհը հանգրվանները:

ՊՐԱՅԱՆ նույնպես Արցախյան հիմնահարցի հետ առնչություն ունեցող հանգրվաններից է: Սակայն դա հիշատակումը հոգեկան ցնցումներ չի առաջացնում միայն մեր իրականությունից կտրված մարդկանց մոտ: Եվ այդ տեղանունը որոշ խարան կարճաժամկետի Հայոց բազմադարյա ժամանակների էջերում:

Գ. ԱՄՐԵՆՅԱՆ

Իսկ Ադրբեջանը «Չինարար» է դարձել...

Նկարներում Արցախի Ասդաբեն գյուղն ու Իվանյան-Ասկերան մայրուղին: Հաճախ են մուտք գործում Google ֆարեց եւ սկսում փրփել այն, իսկ հասկալի վերջերս հաճախակի են ստեղծվում Արցախի վրա: Օրերս հերթական անգամ զբաղված էի դրանով, երբ նկատեցի, որ գյուղի հարեանությունը եւ մայրուղու ողջ երկայնքով Ադրբեջանը լայնածավալ շինարարական աշխատանքներ է իրականացրել: Հայկական գյուղն իհարկե դառնա-

ված է, սակայն ուժադիր նայելու դեմքում կարող ենք տեսնել, թե ինչ որակի աշխատանքներ են իրականացվել: Մասնավորապես նկատելի է սննդի կառուցման նմանափոխ հավասար համակարգը, դրանք հավասար գծերով են կառուցված, ժամանակակից շատ գյուղակների դեմ: Փաստորեն Ադրբեջանը «չինարար» է դարձել, սակայն միևնույն ժամանակ ֆարեցի վրայից ոչնչացնում է Սղնախ, Զարինսակ եւ այլ՝ երբեմնի հայաբնակ գյուղերը:

Սակայն այստեղ ուժագրավը շինարարական նոր մոդելի կիրառումն է: Կառուցված ենք նմանօրինակները կարող ենք զննել եվրոպական եւ ամերիկյան բազմաթիվ գյուղերում: Ադրբեջանը փորձում է այս մեթոդով գրավիչ դարձնել Արցախում բնակվելը եւ, փաստորեն, ամեն բան անում է աշխարհին ներկայացնելու համար, թե ինքն Արցախը քաղաքակրթական առումով ավելի է զարգացնում կամ փոխում:

Միևնույն ժամանակ հայացք ենք գցում Հայաստանում առկա դրությամբ: Գյուղերն ամայանում են, տեղի է ունենում բնակչության կենտրոնացում գլխավոր քաղաքներում, խոլան սար-

ծությունների կարելի է հանդիպել գրեթե ամենուր: Հետևաբար մենք էլ մեք է սկսեմք ժամանակակից գյուղակների կառուցումը եւ խոլան սարածությունների վերացումը, դրանք գրավիչ դարձնելով ներգաղթի համար: Հենց դա կլինի իսկական Իրական Հայաստան, առանց հակադրությունների: Հայաստանում խոլան սարածությունների մեակումը, գյուղակների կառուցումն առաջնահերթ օրակարգային հարց մեք է դառնա...

ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՅԱՆ ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետի 2-րդ կուրսի ուսանող

Տեսախուզության նոր դարաբեզանը

6 Այդ երկիրը Չինաստանի ափսոսանք գլխավոր մրցակիցն է: Չինաստանը լրջորեն օգնում է Պակիստանին ռազմական տեխնոլոգիաներով, զենքով եւ այլն: Պակիստանի հետախուզությունը օգնում է չինական հասուկ ծառայություններին հսկել ուղղորդական բնակչությանը, որոնց ուժգնորեն սասարում են Չինաստանի դեմ թուրքական հասուկ ծառայությունները: Չարմանալի է, չէ՞, ֆանի շեքսանի համագործակցություն, հակասություններ, ճկուն, իրար հակասող խաղեր: Չէ՞, որ այդ նույն Պակիստանի հասուկ ծառայություններն ու զինված ուժերը մեր սարածաբեզանում ակտիվորեն համագործակցում են Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի ուժայինների հետ ընդդեմ Հայաստանի, Իրանի եւ Ռուսաստանի:

Ինչն է մեզ խանգարում ուժեղացնել եւ ամրացնել դաժնակցային հարաբերությունները չինական հասուկ ծառայությունների հետ, թեկուզ Պակիստանին զսղելու համար:

Չինաստանի հասուկ ծառայությունների ամենավստահելի գործընկերներից մեկն էլ Հյուսիսային Կորեայի համադասախան ծառայություններն են: Մասնավորապես Հյուսիսային Կորեայի ընդհանուր հետախուզության բյուրոն: Չինաստանը օգտագործում է Հյուսիսային Կորեան որոշ բուժերային ուժ: Արեւմուտքը կենտրոնանալով Հյուսիսային Կորեայի գործառնությունների վրա՝ հաճախ աջաբող է անում Չինաստանին:

Եվ այսպես, Հյուսիսային Կորեան, Իրանը, Պակիստանը շատ հարցերում ընդունում են Չինաստանի «մոլորակ օդերանդին» (գործողության եղանակները), լրեսական իմաստությունը (the wisdom of espionage), casus belli (դատաբեզանական շարժառիթները), շատ հաճախ նված լիցենզիաների համար նույն իրավիճակը ձեռնարկ է:

2017թ. Չինաստանում ընդունվեց մի օրենք, որի համաձայն բոլոր այն կազմակերպությունները, որոնք զբաղվում են մեծ, միջին կամ փոքր բիզնեսով, դատարար են անհրաժեքության դեմքում օգնել երկրի հետախուզությանը:

Եվ այսպես, ինչն է կարելու: Չինաստանի հետախուզությունը դարձալից տեղեկատվության հավաքով չի զբաղվում: Այդ կազմակերպությունը ֆունդամենտալ փոփոխության է ենթարկում հետախուզության հայեցակարգը՝ (կոնցեպցիան), համաձայն է ավանդական լրեսական մեթոդները նորագույն բիզնես-տեխնոլոգիաներով եւ այդ ամենը՝ լիցենզիայի հսկողության ներքո: Մի խոսքով, հետախուզությունը եւ վարվող արտաքին քաղաքականությունը դառնում են մի անբաժանելի ընդհանրություն:

Մոտավորապես այսպես են աշխատում նաեւ Բրիտանական հետախուզությունը «Mi-6»-ը, Իսրայելական «Մոսսադ»-ը, բայց դարձ չէ, թե ինչպես կաշխատի այսուհետեւ ամերիկյան ԿԳԲ-ն, ֆանի որ դարձ չէ ո՞ր են սար-

նում երկիրը նախագահ Թրամփը եւ Իլոն Մասկը: Տարտիմակ է, բայց նաեւ փաստ, որ ԿԳԲ-ի, ԳԳԲ-ի եւ ԱՄՆ այլ հասուկ ծառայություններից հազարավոր աշխատակիցներ են կրճատվում:

Պարզվում է նաեւ, որ չինական տեխնոլոգիական ընկերությունները, որոնք կառված են երկրի Անվտանգության նախարարության հետ, տեխնիկական հնարավորություններ ունեն ադապտվելու տեսահսկում (видео-наблюдение) Աֆրիկայում, Լատինական Ամերիկայում ու Եվրոպական շատ երկրներում:

Արեւմտյան շատ լիցենզիաներում սկսել են հասկանալ, որ Չինաստանի հետախուզությունը գործում է ոչ միայն ընտրովի, այլ ճգրից եւ համակարգային:

Վերջացնելով հերթական թեմաս, կառված հասուկ ծառայությունների հետ, ուզում են մեկ անգամ եւս ընդգծել, որ Չինաստանի Պետական անվտանգության ծառայությունը մեր դարաբեզանի գլխավոր խաղը վարողն է, այն շուտով կփոխի համաշխարհային խաղի կանոնները, ֆանի որ ոչ մի հասուկ ծառայություն (թերեւս բացի ռուսական հասուկ ծառայություններից) դեռ չի գիտակցում, թե ինչն է խոլան սարածությունը ներառված չինական հետախուզությունը համաշխարհային գործընթացների մեջ:

Խորհուրդ են տալիս (եթե այդ իրավունք ունեն) մեր հասուկ ծառայություններին, հակադարձ նորաստեղծ հետախուզությանը շատ չհարկվել ԿԳԲ-ի եւ ՄԻ-6-ի ուսմունքներով...

